

С Т А Н О В И Щ Е

на доц. д-р Йоана Минкова Спасова-Дикова,
сектор „Театър”, Институт за изследване на изкуствата – БАН,
за докторската дисертация, научна специалност:
05.04.06 Литература на народите на Европа, Америка, Африка,
Азия и Австралия (Индийска литература),
„Абхиная“ като инструмент за кодифициране
на сценичната екстериоризация на „раса“
(въз основа на превод от санскрит на трактата
„Абхинаядарпана“ на Нандикешвара)“ на Румяна Дамянова,
научен ръководител, проф. д-р Милена Братоева,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“,
Факултет по класически и нови филологии,
Катедра „Класически Изток“, специалност „Индология“

Предложеният текст „Абхиная“ като инструмент за кодифициране на сценичната екстериоризация на „раса“ (въз основа на превод от санскрит на трактата „Абхинаядарпана“ на Нандикешвара)“ е свързан с дълготрайните научни интереси на Румяна Дамянова в областта на традиционните индийски изпълнителски изкуства. През 2001 тя завършва бакалавърска степен по „Индология“ в СУ „Климент Охридски“. През 2009 в НБУ защитава магистърска теза на тема „Бхаратянатам: поетика и естетика на индийския древнокласически танц“. Продължавайки своите изследвания в тази не съвсем позната и изследвана у нас област на сценичните източни изкуства, в която Дамянова има и практически умения, тя е зачислена за докторант в професионално направление „Факултет по класически и нови филологии“, Катедра „Класически Изток“, специалност „Индология“ през 2011 г.

Дамянова е изследовател с респектираща професионална подготовка в областта на индологията и източните изпълнителски изкуства. Изхождайки от практиката като

филолог преводач и като танцьор в стила „бхаратанатям“ в дисертацията си докторантката демонстрира своята способност за теоретично интердисциплинарно преосмисляне на ключови философски, антропологични, етнографски, семиотични, психологически, естетически и специфично изкуствоведски проблеми, свързани както с източните (в частност индийски) танцови традиции, така и с възможностите за „креативен прочит на архаичните ритуалистични практики“, по думите на самата авторка, и тяхното приложение в съвременните сценични и екранни изкуства.

Трудът представлява първо по рода си в българската хуманитаристика цялостно изследване на трактатите „Абхинаядарпана на Нандикешвара“ и „Натяшастра“ във връзка със сценичната презентационна техника „Абхиная“, както и на процесите на кодифициране на определени източни традиции в областта на съвременните перформативни изкуства.

Изложението (над 300 страници!, от които основният текст е около 250 страници) се състои от увод, пет глави, заключение, библиография и приложения. Включени са схеми, фигури и таблици, изработени от дисертантката. Списъкът с използваната литература обхваща над 100 заглавия, между които са посочени около 40 електронни източника.

Първата глава е посветена на въпросите за авторството, датировката, обхвата и значимостта на известния трактат „Абхинаядарпана“ („Огледало на жеста“), свързан с името на индийския теоретик на сценично изкуство, живял през II век, Нандикешвара, както и на проблемите при превода от санскрит на български език. Представен е и самият трактат в първия му български превод, направен от дисертантката.

Във втора глава е проведен сравнителен анализ между трактатите „Натяшастра“ и „Абхинаядарпана“ от II век по отношение на презентационна техника „Абхиная“.

В третата, ключова за дисертационния труд глава, са разгледани компонентите, инструментариумът и потенциалът за експресия на чувствени и екзистенциални състояния на „Абхиная“ в контекста на западните и на индийските класически философски идеи за емоциите. Също така във фокуса на внимание попада теорията за „раса“ като „чисто съзнание“ и „висша реалност“, свързана с различните емоции, които намират своя израз в изкуствата. Разгледан е и моделът на Бхарата, комуто е приписвано авторството на трактата „Натяшастра“, за производството на „раса“.

Ценен момент е опитът за намиране на пресечни точки между източните и западните културни традиции и съвременните търсения в перформативните сценични и екранни изкуства в посока на изучаване на ежедневната и сценичната емоция, на процеса на екстернализация на емоциите при сценичната продукция, на съвременните практики за актьорски тренинг за екстернализиране на емоционални състояния и автентичното обективизиране на емоцията чрез тялото.

Четвърта и пета глави са посветени на рефлексията на техниката за представяне на емоции „Абхиная“ в театралните и танцово-театралните източни презентации на традиционната санскритска драма, а именно „кутиягтам“, „катхакали“ и индийския класически танц, както и в някои съвременни експерименти по световните сцени и в индийското популярно кино.

Особено ценни са трите приложения на оригиналния и транслитериран текст на „Абхинаядарпана“ и на позициите на

ръцете „хаста“. Текстът е съпроводен и от още едно важно приложение – CD към последните две глави.

Трудът е изключително дисертабилен. Докторантката безспорно демонстрира висока ерудиция и дълбоко познаване на индийските културни традиции, а също и на някои от съвременните световни перформативни практики.

Един от големите приноси на работата е представянето на изчерпателен масив от литература в областта на световните интеркултурални сценични и екранни експерименти на базата на добросъвестно проучване на основните книги и изследвания по въпроса за перформативната техника „Абхиная“.

Всред приносите на дисертацията са, че в нея се реконструира моделът и механизмите, посредством които става възможна сценичната екстериоризация на основните естетически емоции, заложи в драматургичния текст с инструментариума на „Абхиная“. Ценен е анализът на процеса на екстернализация на емоционални състояния от гледна точка на съвременната психология на емоциите.

Нещо, което като специалист в областта на перформативните изкуства бих искала да подчертая, е антропологично практическата насоченост на изследването, поне като намерение, с цел разширяване на обхвата от възможности за актьорски тренинг в областта на перформативните сценични и екранни изкуства.

Като цяло трудът има изключителна информативна, когнитивна и дескриптивна и стойност.

Би могло да се желае още в посока на сравнителен анализ и преразглеждане на терминологичните понятия в областта на перформативните изкуства, свързани с изразните актьорски

средства и механизми на презентация, включващи разнообразни аспекти на игра чрез поглед, мимика, жест (напр. мудра, хаста, сравни с гестуса на Б. Брехт и психологическия жест на М. Чехов), пластика, мизансцен за изразяване на емоция, чувство и пр. за представяне на сценични и екранни образи в процеса на комуникация със зрителите. В случая е необходимо да се подчертае, че става дума не само за чисто лингвистичната страна на въпроса за проблемите с превода на български език от друг език, но и за превод от невербален на вербален език и обратното, както и за транскултурна ретранслация на знакови системи и кодове и препредаване на заложените в тях значения, с цел тяхното осмисляне и приложение в други култури.

В тази посока от изключителна важност е преразглеждането на базисни за перформативните изкуства концепти в източните и западните традиционни култури, свързани както с изпълнението, така и с рецепцията на изкуството, закодирани в думи като „вкус“, „огледало“, „цвят“ (в трактатите „Натяшастра“, „Абхинаядарпана“, „Фушикаден“ и пр.), както и „стил“, „рефлексия“, „излъчване“, „превъплъщение“, „инкарнация“, „репрезентация“, „представяне“, „трансформация“, „експресия“, „екстериоризация“, „екстернализация“, „ентропия“ и др.

Преодоляването на „вавилонията“ и създаването на релевантен понятиен апарат и речник на български език с оглед както на традиционните източни, така и на западно-европейски общо-философски, естетически, изкуствоведски и пр. представи и идеи от древността до днес и особено на тези от XX век, свързани с интер- и транс-културните антропологични изследвания и експерименти на А. Арто, Й. Гротовски, П. Брук,

Р. Шехнер, Е. Барба, Т. Ричардс, Ф. Зарили и др., според мен е твърде сложно и непосилно за един единствен учен и би следвало да бъде една от бъдещите задачи, която стои пред съвременната хуманитаристика в България.

Освен това би следвало да си дадем сметка, че внедряването и експериментирането с представените в дисертацията модели, все още слабо познати в българското социо-културно пространство и особено в сферата на перформативни изкуства у нас, тепърва предстои. В случая за практическото приложение на този солиден масив от знания за изкуството на Изтока, очевидно са необходими съвместните усилия на специалисти от различни области на познанието: философи, филолози, антрополози, културолози, психолози, изкуствоведи, както и на творци: актьори, режисьори, музиканти, художници и пр.

В заключение ще кажа, че въпреки отправените пожелания към евентуални бъдещи интердисциплинарни разработки в сферата на традиционни и съвременни техники в източните и западните перформативни изкуства и предвид изключителните качества на труда и неговите многобройни приноси, както и факта, че през последните пет години, дисертантката е участвала с доклади по темата в редица национални и международни научни форуми като част от нейните презентации са публикувани в сериозни научни издания, давам положителна оценка и предлагам да бъде присъдена на Румяна Дамянова образователната и научна степен „доктор“.

22. 04. 2015

Подпис:

